

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 30

Рівне – 2018

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 30. – Рівне: РДГУ, 2018. – 241 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м.Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила – кандидат історичних наук, професор (м.Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, доцент (м.Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м.Чернівці)

Шугаєва Людмила – доктор філософських наук, професор (м.Рівне)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Жилюк Сергій - доктор історичних наук, професор (м.Остріг)

Майзнер Роберт - доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Ченстохова, Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м.Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м.Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 10 від 30 листопада 2018 р.*

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р**

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України «Про державну реєстрацію періодичних видань» часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (наказ № 820 від 11.07.2016 р.)

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://isf.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2018

2. Dubman B. Istorija Zhitomira. Monastyr sester-sharitok // Zhurnal Zhitomira [Elektronnyy resurs]. Rezhim dostupa: <http://zhzh.info/publ/4-1-0-4877>
3. Istorija Zgromadzhennya // Zgromadzhennya Dochok Miloserdyia svyatogo Vikentiyia de Pol [Yelektronniy resurs]. Rezhim dostupu: http://szarytki.com.ua/?page_id=373
4. Kiku V. A. Czuiiti [Yelektronniy resurs] // Yentsiklopediya istorii Ukraïni: T. 3: Ye-Y / Redkol.: V. A. Smoliy (golova) ta in. NAN Ukraïni. Institut istorii Ukraïni. K.: Naukova dumka, 2005. S. 112-114.
5. Krukivska I. M. Medichna osvita na zakhidnoukraïnskikh zemlyakh: retrospektiva stanovlennya (KhIKh – poch. KhKh st.) // Visnik Zhitomirskogo derzhavnogo universitetu im. I. Franka. Zhitomir: ZhDU im. I. Franka. 2005. № 25. S. 194-196.
6. Krukovska I. M. Sotsialno-ekonomichni ta politichni peredumovi stanovlennya medichnoï osviti na Volini (1781 – 1840 rr.) // Visnik Zhitomirskogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka. Zhitomir: ZhDU im. I. Franka. 2007. Vip. 31. S. 121-125 [Yelektronniy resurs]. Rezhim dostupu: <http://eprints.zu.edu.ua/1561/1/07kimmov.pdf>
7. Svyatiy Vikentiy de Pol // Zgromadzhennya Dochok Miloserdyia svyatogo Vikentiyia de Pol [Yelektronniy resurs]. Rezhim dostupu: <http://szarytki.com.ua/?p=528>
8. Tsiborovska-Rimarovich I. Biblioteka Ostrozkoogo ezuiïtskogo kolegiumu: istoriya ta suchasniy stan fondu // Naukovi zapiski Natsionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya». Seriya «Istorichni nauki». Vip. 13. Ostrog, 2009. S. 378-392.
9. Shevchenko T. Czuiïtske shkiltitstvo na ukraïnskikh zemlyakh ostannoï chverti KhVI – seredini KhVII st. Lviv: Svichado, 2005. (Seriya: Studia rationis 1). 340 s.
10. Shevchenko T. M. Rekrutatsiya rusiniv do ezuiïtskogo ordenu (ostannya chvert XVI – seredina XVII st.): na prikladi vikladatskogo skladu shkil v ukraïnskikh zemlyakh Polskoï provintsii Tovaristva Isusa // Ukraïnskiy istorichniy zhurnal. 2011. № 6. S. 36-54.
11. Sheretyuk R. M., Stokolos N. G. «Pietas et Litterae» («Blagochestya ta osvita»). Kulturno-osvitnya diyalnist ordenu piariv na Volini (kinets KhVII – persha tretina KhIKh st.): Monografiya. Rivne: O. Zen, 2018. 289 s.
12. Bednarski S., ks. Podstawowe zasady szkolnictwa jezuickiego // Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce: Wybór artykułów. Kraków: Wydawnictwo WAM – Księża Jezuci, 1994. S. 19-24.
13. Grzebień L. Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564 – 1995 / Opracował Ludwik Grzebień; przy współpracy zespołu jezuitów: [Andrzej Paweł Bieś et al.]. Kraków: Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego, Instytut Kultury Religijnej; Wydaw. WAM, 1996. 882 s.
14. Grzebień L. Pedagogika ignacjańska na tle innych pedagogik zakonnych (refleksje nad dziejami szkolnictwa polskiego) // Pedagogika Ignacjańska: historia, teoria, praktyka / Radakcja naukowa Anna Królikowska. Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna «Ignatianum», Wydawnictwo WAM, 2010. S. 107-128.
15. Siostry Miłosierdzia w Polsce // Podręczna Encyklopedia Kościelna. Warszawa: Druk Piotra Laskauera i S-ki, 1912. T. XXXV – XXXVI. S. 271-274

УДК 94:314(477)

Юлія Візигів, Катерина Рогожина

ВИБРАНІ ОСОБИСТОСТІ: УКРАЇНСЬКІ КАРТВЕЛІ ДОБИ РОМАНТИЗМУ (XVIII-XIX СТОЛІТТЯ)

Стаття присвячена видатним представникам грузинської спільноти України. Автори аналізують літературні доробки українських картвелів з позицій ідеології романтизму, що входила в моду в інтелектуальних колах Російської імперії в XVIII–XIX столітті. Розкриваються окремі сторінки діяльності грузинського поета Давида Гурамішвілі у напрямі розвитку грузинської літератури посередством української. Аналізується роль Миколи Цертелева у справі збиральництва українського історичного епосу, а саме дум, та їх популяризація. Укладено списки грузин-студентів українських навчальних закладів. Вивчення досягнень цих картвелів поки що залишається на часі.

Ключові слова: Грузини, картвелі, діаспора, український, романтизм, ідеологія.

The article is devoted to the outstanding representatives of the Georgian community of Ukraine. At the time of the integration of Ukrainian society into world processes, the spread of globalization movements, Ukrainians are often absorbed «alien», forgetting about their ethnic roots. Interestingly, at such moments, it is the representatives of other states that attract the attention of the titular nation to its historical and folklore heritage, contribute to the reappraisal of frozen attitudes, and intensify self-affirmation. Ukraine is from a very

early age a multiethnic state capable of polydiagalogy. Historical and ethnographic heritage of our people often attracts the attention of foreign researchers. The proof of this is our scientific work, which is a continuation of a series of studies on the history of Ukrainian national communities, in particular the contribution of the Georgian Diaspora.

Data on Ukrainian Kartvel, as a rule, does not go beyond the encyclopedic editions, the information is often incomplete, so to speak, is torn out of context, in accordance with the specifics of the publication. Another option is when materials about Georgians are presented at the regional level: with anchor to anniversaries, memorable dates and not getting proper coverage. An important drawback is the complete absence of a comprehensive work devoted to Ukrainian Kartvel, which would capture the contribution of the Georgian Diaspora in the interdisciplinary field.

This article aims to study the preconditions for forming the interest of Georgians in the Ukrainian environment; to analyze the tendencies of Ukrainian-Georgian interactions in Ukrainian territories and as a continuation in Georgia; on the assessment of the influence of Georgians, in the period of spreading the ideas of romanticism and nationality, on raising the level of self-awareness of Ukrainians; and eventually to assess the quantitative Georgian contingent that was replenished by Ukrainian educational institutions, especially as a certain percentage of graduates remained in Ukraine, the rest - returned to their historic homeland in Georgia, advocating the progressive views formed by the intellectual progressive teaching elite of educational institutions of Ukraine of the nineteenth century.

Key words: *Ukraine, Georgian' community, Kartvel, ideology, romanticism.*

У часи інтеграції українського соціуму у світові процеси, поширення глобалізаційних рухів, українці нерідко абсорбують «чуже», забуваючи про своє етнічне коріння. Цікаво, що в такі моменти саме представники інших держав привертають увагу титульної нації до її історичного та фольклорного спадку, сприяють переоцінці зашорених поглядів, активізують самоствердження. Україна споконвіку є мультиетнічною державою здатною до полідіалогу. Історичний та етнографічний спадок нашого народу нерідко привертає увагу інонаціональних дослідників. Підтвердженням цьому виступає наш науковий доробок, який є продовженням серії вивчення історії національних спільнот України, зокрема вкладу грузинської діаспори.

Дані про українських грузинів (самоназва – картвелі), зазвичай, не виходять за рамки енциклопедичних видань, інформація подається часто неповно, так би мовити, є вирваною з контексту, відповідно до специфіки видання. Інший варіант – коли матеріали про грузинів подаються на рівні регіоналістики: з прив'язкою до ювілеїв, пам'ятних дат, і не отримують належного висвітлення. Важливим недоліком є і цілковита відсутність комплексної праці, присвяченої картвелі України, яка б охопила вклад грузинської діаспори на міждисциплінарному полі.

Дана наукова стаття націлена на вивчення передумов формування інтересу грузинів до українського середовища; на аналіз тенденцій українсько-грузинського взаємовпливу на українських теренах і як продовження в Грузії; на оцінку впливу грузинів, у період ширення ідей романтизму і народності, на підняття рівню самоусвідомлення українців; і врешті на оцінку кількісного грузинського контингенту, який поповнював українські навчальні заклади, тим більше, що певний відсоток випускників залишався в Україні, решта – поверталася на історичну батьківщину в Грузію, пропагуючи передові погляди, сформовані інтелектуальною прогресивною викладацькою елітою навчальних закладів України XIX століття.

Грузини здавна мешкають на землях України. Вперше їх присутність фіксується в документах часів правління Володимира Мономаха. Свого часу Київську Русь відвідував грузинський цар Давид; київський князь Ізяслав Мстиславич в 1154 р. одружився з дочкою грузинського царя Деметрія I – Русдан; а Новгородський князь Юрій Андрійович взяв шлюб з царицею Тамар.

Про численні поселення грузинів на Україні ми можемо вже говорити починаючи з 40-х років XVIII ст. Іміграція носила політичний характер. Втомлені постійною турецькою та перською загрозою картвелі, шукали собі підтримки на теренах Російської імперії. Так, близько п'яти тисяч грузин оселилися на територіях Полтавського, Прилуцького, Лубенського, Миргородського полків. Поселення були закладені на базі військових і поміщицьких осередків, типових для Південної України того часу. Згодом імператриця Анна Іоанівна наказом від 25 березня 1738 р. створює Грузинську гусарську роту, а згодом полк, який діяв у складі російської армії. За наказом імператриці Єлизавети з 1743 р. на землях південної Гетьманщини багатьом грузинським княжам і дворянським родам було виділено землі (Жеваховим, Ерістовим, Орбеліяні, Тумановим, Саакадзевим, Абашідзе, Кекуатовим та ін.). З плином часу вони поріднилися з українською козацькою старшиною та шляхтою. Зі створенням у 1764 р. Новоросійської губернії, грузинським дворянським родинам також було даровано значні маєтності [1, с. 84; 2, с. 451].

Приєднання до Російської імперії Східної (1801 р.) та Західної Грузії (1811 р.) було тим чинником, який сприяв тіснішим українсько-грузинським контактам в межах уже однієї імперської системи. Якщо грузинська присутність в Україні кінця XVIII ст. є результатом політичної міграції з колонізаторським економічним підтекстом, то на початку XIX ст. ми можемо говорити вже про тісні торгівельні відносини. Вони були одним з наслідків діяльності так званого «закавказького транзиту», що проходив через Одесу і Редут-Кале. У результаті цих процесів грузинська спільнота на початку XIX століття була непогано репрезентована в Україні у військовій, господарській та торгівельній сферах. На українських землях поступово формується і прошарок грузинської інтелектуальної еліти, яка під впливом ідей романтизму, прямо чи опосередковано, долучалася до національно-культурного відродження в Україні, до активізації збирання і дослідження пам'яток української народної культури, фольклору тощо.

У 20-30-ті роки XIX століття в Україні сформувалося три основні прогресивні наукові осередки – у Києві, Харкові та Львові. Відкриття в 1834 р. університету св. Володимира в Києві майже відразу привернуло увагу нового покоління грузинів, налаштованого на плідне спілкування з передовими вченими-енциклопедистами та громадськими діячами, на служіння поневоленим імперією народам і т.д. Важливо те, що саме з Україною було пов'язане становлення частки тодішньої грузинської еліти, саме в українських закладах було сформовано їхні світоглядні принципи, що були розвинуті і привнесені на терени Грузії.

Плеяду грузинів України, які збагатили українські та грузинські культури досліджуваного періоду, варто почати з грузинського поета Давида Георгійовича Гурамішвілі-Гурамова (1705 р., с. Горісубані, Грузія – 21.07.1792 р., м. Миргород, Україна).

За матеріалами, зібраними катверологом О.Г. Барамідзе, Давид Гурамішвілі народився в родинному маєтку в багатодітній родині князя Георгія Гурамішвілі. Через постійні конфлікти з лезгинами його сім'я переселилася в Ксанську ущелину в с. Ламіскана. Достовірно невідомо коли – в 1727 р. чи в 1728 р. – юнак потрапив у полон до лезгинів і в подальшому був вивезений в с. Осоколо, що в Дагестані. Врятувавшись з полону, Давид переховувався серед російських переселенців, що проживали на берегах ріки Терек. В 1729 р. молодому князю через Астрахань вдається приїхати до Москви, де у політичному екзилі, тікаючи від перських та турецьких загарбників, перебував грузинський цар Вахтанг VI Багратіоні зі своїм двором. Мешкав він у Москві на Пресні, в так званій Грузинській слобідці.

Після створення імператрицею Грузинської гусарської роти (25 березня 1738 р.), князь Давид Гурамішвілі вступає до гусарських лав рядовим та отримує маєтності (20 дворів у м. Миргород, 10 дворів у с. Зубівка Миргородської сотні). Подальша його доля на роки пов'язана з військовою справою: від 07.01.1740 р. – вахмістр, від 11.07.1748 р. – прапорщик, з 1755 р. – підпоруччик уже Грузинського гусарського полку. Грузинський князь був учасником війн з Туреччиною, Швецією; під час Семилітньої війни взятий в полон і утримувався в фортеці Магдебург; після звільнення з фортеці, уже в чині поруччика, пішов у відставку (01.06.1760 р.).

Саме тоді князь Гурамішвілі повністю присвячує себе поезії, філософії, українським етнографічним студіям. З-під пера Давида Гурамішвілі виходить цикл автобіографічної лірики «Давитіані» (з груз. «Книга Давида» або «Давидове», 1787 р.). Свій збірник поету вдалося переправити в Грузію за допомогою грузинського царевича Міріана Іраклієвича, який на той час знаходився при дворі князя Григорія Потьомкіна.

Значущість поезії Гурамішвілі полягає в тому, що саме він розпочав процес демократизації грузинської літератури, створивши вдалий симбіоз традицій давньгрузинської літератури, поетичного спадку Шота Руставелі, та українського фольклору, зокрема мелодики української народної пісні. Неабиякий вплив на творчість Давида Георгієвича мало особисте знайомство та спілкування з Г.Сковородою, який ймовірно вплинув на формування світоглядних, релігійних та дидактичних позицій автора. Українська тематика лягла в основу таких поезій: пісня «Зубівка», вірш «Давидова скарга на швидкоплинний світ», поема «Весела весна». В згаданих творах поет розвинув своєрідну історико-філософську концепцію, зіперту на християнську мораль і заповіді.

Давиду Гурамішвілі присвятили вірші П. Тичина, М. Бажан, М. Рильський, І. Драч, О. Ющенко, В. Юхимович, а композитор Г. Таранов – симфонічну поему «Давид Гурамішвілі». Усю поетичну спадщину Гурамішвілі українською мовою переклав М.Бажан.

У 1784 р. Гурамішвілі разом з дітьми був внесений до IV частини Родовідної книги дворян Київської губернії. Помер – 21 липня 1792 року в Миргороді, де і похований. На могилі князя Давида Григоровича в 1949 р. було встановлено пам'ятник (скульптор Я.Ражба, архітектори К.Джанашія та Ш. Чедія).

У м. Миргороді 12 травня 1969 року було відкрито Літературно-меморіальний музей Давида Гурамішвілі (м. Миргород, вул. Незалежності, 5). Музей заснували за ініціативою українських та

грузинських катверологів, літературознавців, митців (П. Тичини, П. Панча, О. Барамідзе, М. Бажана, І. Гурина та інших). Сучасна експозиція музею розкриває сторінки біографії князя Гурамішвілі за географічною прив'язкою. Так окремі експозиційні зали хронологічно висвітлюють історію його життя в Грузії, Росії та на Україні. У музеї також представлені предмети старовини: грузинський національний одяг та взуття, предмети побуту, народні музичні інструменти, знаряддя праці, посуд, колекція старовинних грузинських монет XVII-XVIII ст., зразки зброї та обладунки грузинського воїна XVIII ст. [3; 4; 5; 6; 7].

19 вересня 2005 р. Національним банком України в обіг було введено пам'ятну монету – «300 років Давиду Гурамішвілі» номіналом дві гривні (художники – В. Таран, О. Харук, С. Харук, скульптор – В. Атаманчук). Монета належить до серії – «Видатні особистості України». На аверсі монети зображено з'єднання двох національних орнаментів – грузинського та українського, що символізує зв'язки та дружбу між народами, угорі півколом розміщено напис – УКРАЇНА, під яким – малий Державний Герб України та рік карбування монети 20-05, унизу – 2/ГРИВНІ; логотип Монетного двору Національного банку України. На реверсі монети зображено профіль Давида Гурамішвілі на тлі стилізованого гірського грузинського красвиду, на вершині однієї з гір якого розміщений храм, ліворуч і праворуч півколом – напис українською та грузинською мовами ДАВИД ГУРАМІШВІЛІ, унизу – роки життя 1705/1792 [8].

Таким чином, князь Давид Гурамішвілі своєю літературною діяльністю утверджував ідеали романтизму, продемонструвавши, що саме з народного джерела, як грузинського, так і українського, інтелектуали можуть черпати найкращі зразки, сюжети для своєї творчості. Його авторський спадок отримав належну оцінку як в Україні, так і в Грузії.

Французькі революційні ідеї кінця XVIII ст. – початку XIX ст. на землях Російської імперії створили цілковито новий політичний та інтелектуальний клімат, а романтичні погляди на народну творчість відкривали нові перспективи для національного розвитку, до якого продовжували долучатися залюблені в українськість грузини. Так, у 1819 р. першу в історії збірку українських дум в Петербурзі видає зрусифікований грузин Микола Цертелєв.

Микола Андрійович Цертелєв (Церетелі) (1790 р., м. Хорол, Полтавська губернія – 20.09.1869 р., м. Моршанськ, Тамбовська губернія) народився у князівській сім'ї, наближеній до грузинського царя Вахтанга VI. На Україну родина потрапила завдяки дідові, який за службу імператорові одержав 30 дворів кріпаків у Хорольській сотні Миргородського полку. Батько Миколи Андрій Цертелєв також перебував на царській службі у званні корнета.

Початкову освіту юнак отримав вдома, постійно споглядаючи українські звичаї. Значно пізніше, вже на службі в Росії, він неодноразово буде згадувати до дрібниць життя українських малоросів в родинному маєтку. Юнак недовго прослужив у Чернігівському повітовому козацтві і вийшов у відставку. З 1810 по 1814 рр. він навчався на етико-філологічному факультеті Московського університету. Уже тоді князь цікавиться, збирає і досліджує український фольклор.

Дослідники І. Козюра та В. Козюра критично аналізують оточення, в якому усталилися погляди М. Цертелєва на фольклорну спадщину українського народу. Так, Цертелєв часто відвідував маєток Д. П. Трошинського у Кишинях, який по праву вважався одним із осередків української культури першої чверті XIX ст. У вузьких колах еліти його охрестили «малоросійськими Афінами». Тут Микола Цертелєв познайомився з домашнім театром відомого мецената, в спектаклях якого брали участь батько і мати М. В. Гоголя, та й сам маленький Нікоша вже виконував у них епізодичні ролі; зустрівся з блискучим сатириком і філософом В. В. Капністом, художником В. А. Боровиковим, упорядником унікальної бібліотеки в Кишинях І. Р. Мартосом, російським дипломатом і філософом, учнем Г. Сковороди, В. С. Томарою, лікарем Н. Я. Трохимовським та іншими передовими людьми свого часу. Часто бував Цертелєв і в Хомутці, в домі письменника і дипломата І. М. Муравйова-Апостола, працював у його багатій бібліотеці, спілкувався з синами Івана Матвійовича – майбутніми декабристами Сергієм, Матвієм та Іполитом [15]. Ймовірно, враховуючи подібність біографічних моментів, підтримував стосунки з земляком грузином князем Давидом Гурамішвілі з сусідньої Зубівки.

Тож не дивно, що перебуваючи в такому прогресивному середовищі молодий князь зацікавився історичною піснею. Так у своїй статті «Розсуждение о старинных малороссийских песнях» він зазначає: «...находясь долгое время въ Полтавской Губерні здѣлалъ я небольшою опыть собранія старинныхъ Малоросійскихъ пѣсней. Случай, помогавшій многимъ открытіямъ былъ виновникомъ сего опыта. Нечаянно попался мнѣ слѣпой, шестидесяти лѣтъ Бандуристъ, который подобно древнимъ Рапсодамъ переходя изъ одного мѣста въ другое воспѣваетъ подвиги отечественныхъ Героевъ. Я списалъ все что онъ зналъ и съ удовольствіемъ увидѣлъ шесть стариныхъ пѣсней, къ которымъ въ послѣдствіи присоединивъ и еще четыре таковыхъ же, принялъ намѣреніе издать оныя.

Собирая старинныя Малороссійскія пѣсни, я уверенъ былъ, что не отыщу другой Илліады; но не сомнѣвался также въ томъ, что пѣсни сохраняемыя столь долгое время народнымъ преданіемъ могутъ остановити на себѣ внимательный взоръ наблюдателя. Не одни Греки и Римляне умѣли видѣть и чувствовать. Не возможно думалъ я, что бы живое воображеніе Малороссіянъ не воспламенилось чудными переворотами претерпѣнными отечествомъ ихъ; невозможно, чтобы люди умѣющіе цѣнить прелесть спокойствія, не были пораженны буйствомъ Татарскихъ набѣговъ. Предмѣты ужасныя всегда поражаютъ насъ ранѣе пріятныхъ; эпохи бѣдствій и кровопролитій предшествуютъ истинной славі народоѡ» [13].

У результаті в 1819 році в Петербурзі М. Цертелев видав «Опыт собрания старинных малороссийских песен». Дослідниця фольклорної спадщини М. Цертелева М. Суздаль детально вивчила реакцію культурної еліти на перше видання українського епосу. Вона зазначає, що для малоросів «Опыт собрания...» став текстом-символом, що у закодованому вигляді містить інформацію, яка сприяє збереженню почуття національної належності, блокує механізми повного розчинення малоросійської ідентичності у великоросійській» [11, с. 151]. Цертелівська збірка дум, з плином часу, незалежно від політичної долі України, привертала і привертає до себе увагу дослідників, які намагаються оцінити її значущість виходячи з історичних колізій часу.

М. Цертелев також займався теоретичними проблемами фольклору: цікавився жанровою специфікою, розробив класифікацію фольклорних видів; досліджував історію словесності, культури, літератури, вивчав педагогіку; чимало уваги приділяв роботі по вивченню російського фольклору. Свого часу Микола Цертелев досліджував «Слово о полку Ігоревім».

Українському фольклористу, мовознавцю та літературознавцю князю Цертелеву вдалося привернути до української народної творчості увагу багатьох інтелектуалів, і не лише своїх сучасників: Г. Квітки-Основ'яненка, М. Максимовича, І. Срезневського, А. Метлинського, М. Костомарова, Т. Шевченка, О. Пушкіна, В. Жуковського, Г. Державіна, І. Дмитрієва, К. Рилєєва, О. Грибоедова та ін. Останні роки життя український грузин Цертелев дещо відійшов від фольклорознавчої роботи, поринувши у рутину посадових обов'язків чиновника Російської імперії [10; 12; 14; 16; 17].

Отже, цертелівський «Опыт собрания...» робить честь своєму укладачеві, який стимулював подальші народознавчі студії серед імперської еліти, яка на початку ХІХ століття уже критично оцінювала і розуміла роль народного історичного епосу як індикатора національного самоствердження.

Загалом українське наукове і культурне середовище притягувало погляди етнічних грузинів, які безконфліктно вливалися в український соціум. Так, чимало грузинів приїжджали в українські навчальні заклади на студії. Зокрема, студентами Київського університету в ХІХ столітті стали – Олександр Сараджішвілі, Нестор Гамбарашвілі, Шіо Чітадзе, Симон Гогітідзе; Київської духовної академії – Ніко Ломоурі, Герасим Каландарішвілі, Мелітон Келенджерідзе, Ілля Перадзе, Яків Гогешашвілі; Київської духовної семінарії – Ладо Кецохелі, Давид Клідіашвілі та ін. [18; 19; 20; 21].

Таким чином, картвелі, які проживали на території України у ХVІІІ-ХІХ ст., демонстрували відкритість до сприйняття і аналізу українського народного епосу. В умовах політичного гніту як України, так і Грузії з боку Російської імперії, поширення європейських ідей романтизму і переоцінки ролі слов'ян у зміні концепції державного управління, українські грузини Давид Гурамішвілі та Микола Цертелев, і їхні наступники стали провісниками нової доби. Вони, обертаючись у передових колах імперської еліти, розуміли необхідність духовного збагачення, врешті решт прогресу, через призму вивчення етнографічного фольклорного матеріалу. Саме завдяки їхнім літературознавчим імпульсам українські, грузинські, російські модерномислячі кола не боялися відкрито демонструвати свої культурні, літературні і політичні візії на існуючий лад. Вони усвідомили необхідність глибокого вивчення історичної пам'яті народу.

Список використаних джерел

1. Візитів Ю., Прояви національно-культурного життя грузинської діаспори України в роки незалежності / Ю. Візитів, К. Рогожина // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 29. – Рівне : РДГУ, 2017. – 305 с.
2. Глобенко М. Грузини / М. Глобенко // Енциклопедія Українознавства: у 11-ти томах. – Т. 2. / гол. ред. В. Кубійович. – Львів : Молоде життя, 1993. – С.451-452.
3. Барамидзе А. Давид Гурамішвили. Краткий очерк жизни и творчества / А.Г. Барамидзе. – Тбилиси, 1955.
4. Тичина П. Зібрання творів у дванадцяти томах. – Т. 6: Поезії / Упоряд. М.Л. Гончарук. – Київ : Наукова думка, 1985.
5. Миргородський літературно-меморіальний музей Давида Гурамішвілі. Режим доступу: <http://ridna.ua/museums/myrhorodskyj-literaturno-memorialnyj-muzej-davyda-huramishvili/>

6. Гурамішвілі Д. <http://nobility.pro/ru/statya/527-guramishvili-david-georgievich.html>
7. Пам'ятник Давиду Гурамішвілі. Режим доступу: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/75313_pamyatnik-davidu-guramishvili.htm
8. Пам'ятні монети України та сувенірна продукція. 300 років Давиду Гурамішвілі. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/details?coin_id=283
9. Цертелєв [Текст] // Енциклопедія Українознавства: у 11-ти томах. – Т. 10. / гол. ред. В. Кубійович. – Львів : Молоде життя, 2000. – С. 3675.
10. Сухий О. Цертелєв (Церетелі) Микола Андрійович / О.Сухий // Довідник з історії України: у 3-х т. – Т. 3. / заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Київ : Генеза, 1999. – С.552-553.
11. Суздаль М.М. «Опыт собрания старинных малороссийских песен» М.Цертелєва в історіографії та суспільній думці / М.М.Суздаль // УІЖ. – 2014. – №6. – С. 149-164.
12. Суздаль М. Фольклористична діяльність Миколи Цертелєва. Режим доступу: <resource.history.or.ua>
13. Цертелєв Н. Опыт собрания старинных малороссийских песен.- Санкт-Петербург : Типографія Карла Края, 1819. – 64 с.
14. Коробка Н.И. Цертелєв (князь Николай Андреевич) // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб. : Брокгауз-Ефрон, 1890–1907. – 1903. – Т. XXXVIII. С. 112.
15. Козюра І. Історичні постаті Посулля / І.Козюра, В.Козюра // Полтавський літератор. – Полтава, 2001. Режим доступу: <http://histpol.narod.ru/person/pers-23/pers23-001.htm>
16. Погрібний А. Цертелєв М. Режим доступу: <https://ukrlit.net/info/dovidnik/353.html>
17. Цертелєв, князь Николай Андреевич // Русский биографический словарь: в 25-ти томах. – СПб.-М., 1896-1818. – Т. 21: Фабер – Цявловский. – 1901. С. 481-483.
18. Баканідзе О. Київський університет – осередок освіти грузинської молоді / О. Баканідзе, Н. Наскідашвілі, С. Чхатарашвілі // Українознавчий альманах. – Випуск 17. – С.127-130.
19. Васильєв К.К. Гогітідзе Семен Костянтинович / К.К.Васильєв. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25671
20. Музичко О. «Як багато спільного у цього народу з нашим!»: традиції спільної боротьби грузинів та українців за національну волю. Режим доступу: <http://dontsov-nic.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=467>
21. Чкуасели І.Г. Шио Алексєєвич Читадзе. Режим доступу: <http://www.dates.gnpbu.ru/3-8/Chitadze/chitadze.html>

References

1. Vizitiv Yu., Proiavy natsionalno-kulturnoho zhyttia hruzynskoi diaspori Ukrainy v roky nezalezhnosti / Yu. Vizitiv, K.Rohozhyna // Aktualni problemy vitchyznianoї ta vsesvitnoi istorii: Zbirnyk naukovykh prats Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. – Vyp. 29. – Rivne : RDHU, 2017. – 305 s.
2. Hlobenko M. Hruzyny / M.Hlobenko // Entsiklopediia Ukrainoznavstva: u 11-ty tomakh. – Т. 2. / hol. red. V. Kubiiovych. – Lviv : Molode zhyttia, 1993. – S.451-452.
3. Baramydzє A. Davyd Huramyshvyly. Kratky ocherk zhyzny y tvorchestva / A.H. Baramydzє. – Tbylysy, 1955.
4. Tychyna P. Zibrannia tvoriv u dvanadtsiaty tomakh. – Т. 6: Poezii / Uporiad. M.L. Honcharuk. – Kyiv : Naukova dumka, 1985.
5. Myrhorodskyi literaturno-memorialnyi muzei Davyda Huramishvili. Rezhym dostupu: <http://ridna.ua/museums/myrhorodskiy-literaturno-memorialnyj-muzej-davyda-huramishvili/>
6. Huramishvili D. <http://nobility.pro/ru/statya/527-guramishvili-david-georgievich.html>
7. Pamiatnyk Davydu Huramishvili. Rezhym dostupu: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/75313_pamyatnik-davidu-guramishvili.htm
8. Pamiatni monety Ukrainy ta suvenirna produktsiia. 300 rokiv Davydu Huramishvili. Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/details?coin_id=283
9. Tserteliev [Tekst] // Entsiklopediia Ukrainoznavstva: u 11-ty tomakh. – Т.10. / hol. red. V. Kubiiovych. – Lviv : Molode zhyttia, 2000. – S.3675.
10. Sukhyi O. Tserteliev (Tsereteli) Mykola Andriiovych / O.Sukhyi // Dovidnyk z istorii Ukrainy: u 3-kh t. – Т. 3. / zah. red. I. Pidkovi, R. Shusta. – Kyiv : Heneza, 1999. – S.552-553.
11. Suzdal M.M. «Opyt sobranyia starynykh malorossyiskykh pesen» M.Tserteliava v istoriohrafii ta suspilnii dumtsi / M.M.Suzdal // UIZh. – 2014. – №6. – S. 149-164.
12. Suzdal M. Folklorystychna diialnist Mykoly Tserteliava. Rezhym dostupu: <resource.history.or.ua>
13. Tsertelev N. Opyt sobranyia starynykh malorossyiskykh pesen.- Sankt-Peterburh : Typohrafiia Karla Kraia, 1819. – 64 s.

14. Korobka N.Y. Tsertelev (knyaz Nykolai Andreevych) // Entsiklopedycheskyi slovar Brokhauza y Efrona: V 86 tomakh (82 t. y 4 dop.). — SPb. : Brokhauz-Efron, 1890–1907. — 1903. — T. XXXVIII. S. 112.
15. Koziura I. Istorychni postati Posullia / I.Koziura, V.Koziura // Poltavskyi literator. – Poltava, 2001. Rezhym dostupu: <http://histpol.narod.ru/person/pers-23/pers23-001.htm>
16. Pohribnyi A. Tserteliev M. Rezhym dostupu: <https://ukrlit.net/info/dovidnik/353.html>
17. Tsertelev, knyaz Nykolai Andreevych // Russkyi byohrafycheskyi slovar: v 25-ty tomakh. – SPb.-M., 1896-1818. – T. 21: Faber – Tsiavlovskiy. – 1901. S. 481-483.
18. Bakanidze O. Kyivskyi universytet – oseredok osvity hruzynskoi molodi / O.Bakanidze, N.Naskidashvili, S.Chkhatarashvili // Ukrainoznavchyi almanakh. – Vypusk 17. – S.127-130.
19. Vasyliiev K.K. Hohitidze Semen Kostiantynovych / K.K. Vasyliiev. Rezhym dostupu: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25671
20. Muzychko O. «Jak bahato spilnoho u tsoho narodu z nashym!»: tradytsii spilnoi borotby hruzyniv ta ukraintsiv za natsionalnu voliu. Rezhym dostupu: <http://dontsovnica.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=467>
21. Chkuasely Y.H. Shyo Alekseevych Chytadze. Rezhym dostupu: <http://www.dates.gnpbu.ru/3-8/Chitadze/chitadze.html>

УДК 94(477.81/.82)»17/191»:334.713

Світлана Мартинчук

КУСТАРНЕ ВИРОБНИЦТВО ВОЛИНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТ.

Наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. промислове виробництво на Волині, засноване на ручній праці, репрезентували кустарні промисли, ремесло та мануфактури.

Поряд з ремеслом у міському господарстві були поширені різноманітні промисли. Ними займалися чимало містян, а також багато сільських мешканців, позаяк це зайняття слугувало додатковим заробітком. Крім того, така діяльність ставала популярною у період, вільний від сільськогосподарських робіт. Зростання чисельності кустарних виробників змусила державні органи Російської імперії виокремити кустарне виробництво у самостійну галузь економіки і забезпечити законодавчо його функціонування.

На Волині були поширені різноманітні промисли. Їхній характер визначався природними умовами й розвитком торгівлі. Значне місце серед промислів посідало млинарство, залізорудне виробництво, гутництво, гончарство, селітроваріння виробництво будівельних матеріалів, ткацтво, деревообробні промисли. Серед місцевого населення поширювалися промисли, пов'язані з обробкою деревини: теслярство, стельмахівство, бондарство, столярство. Широкого розповсюдження досягло в краї поташне виробництво, яким займалися як ремісники-кустарі, так і робітники на заводах. Привабливим і прибутковим виявився каменотесний промисел. Основну відмінність кустарного виробництва від ремісничого у ХІХ ст. вбачали в умовах збуту продукції.

Ключові слова: Волинь, кустарне виробництво, млинарство, залізорудне виробництво, гутництво, гончарство.

At the end of the ХVІІІ – early ХІХ centuries industrial production in Volyn, based on manual labor, was represented by handicrafts, crafts and manufactories.

Along with the craft in the city household a variety of industrial enterprises were spread. A lot of city citizens as well as many rural inhabitants were involved in them, because it was their additional income. In addition, such activities were popular in the period free of agricultural work.

By the second half of the ХІХ century, little attention had been paid to artisanal production from the side of the state. It was not separated into a definite branch. Subsequently, the main difference between handicraft production and the craft was seen in terms of product sales. If the craftsmen worked for a particular customer and formed their relationship with him directly, the handicraft industry, even when its products were aimed at the market, was oriented towards an abstract consumer. The growth of the number of craftsmanship producers forced the state authorities of the Russian Empire to separate artisanal production into an independent branch of the economy and to ensure its functioning legally.

In the Volyn province, the growth of artisan production in almost all counties was favorably influenced by a number of factors, among which the following ones should be highlighted: the proximity to the sources of raw materials, favorable market conditions, and the historical tradition of the development of a certain type of handicraft production.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Федоришин Микола

ПІВНІЧНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО КНЯЗІВСТВА
У СЕРЕДИНІ XII СТОЛІТТЯ 3

Паславська Наталія

КЕРІВНИЦТВО КРАВЕЦЬКОЇ КОРПОРАЦІЇ ЛЬВОВА В XVI-XVIII СТ.:
ЦЕХМІСТРИ, СТОЛОВІ ТА СТАРШІ МАЙСТРИ 8

Смерека Богдан

ВОЛОЦА – ЛУЦА – КОРИТКІВ: ДО ІСТОРІЇ ДВОХ НЕВДАЛИХ ЛОКАЦІЙ
ОДНОГО МІСТЕЧКА В ПЕРЕМИШЛЬСЬКІЙ ЗЕМЛІ В XVII СТ. 12

Гурбик Андрій

КОЗАЦЬКА ЗВИЧАЄВО-ПРАВОВА КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТІ
РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНО- КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН 21

Шеретюк Руслана, Стоколос Надія

МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РИМО-КАТОЛИЦЬКИХ ЧЕРНЕЧИХ ОРДЕНІВ
НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ (XVII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.):
СУТНІСТЬ, СПРЯМОВАНІСТЬ, НАСЛІДКИ 27

Візітів Юлія, Рогожина Катерина

ВИБРАНІ ОСОБИСТОСТІ: УКРАЇНСЬКІ КАРТВЕЛІ ДОБИ РОМАНТИЗМУ
(XVIII–XIX СТОЛІТТЯ) 33

Мартинчук Світлана

КУСТАРНЕ ВИРОБНИЦТВО ВОЛИНИ КІНЦЯ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТ. 39

Самчук Тарас

МУЗИЧНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ
СВ. ВОЛОДИМИРА (1834–1863) 47

Проців Олег

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ РОЗВЕДЕННЯ РАКІВ У ГАЛИЧИНІ
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 52

Левчук Ірина

СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ
XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. 57

Прищепя Олена

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ПРИШВИДШЕННІ ТЕМПІВ КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ
ПОВІТОВИХ МІСТ ТА МІСТЕЧОК ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
(КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТ.) 62

Галуха Любов РОЗВИТОК ЧОРНОСОТЕННОГО РУХУ НА ВОЛИНІ 1905–1914 рр.: РЕСУРСНИЙ АСПЕКТ	69
Давидюк Руслана, Микитюк Тетяна «ПОВОРОТНИЦТВО» ДО РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ: РОЛЬ БІЛЬШОВИЦЬКОГО ФАКТОРА	74
Бородинська Ліна ВНЕСОК ВОЛОДИМИРА МАРЦИНКОВСЬКОГО У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ СПІЛЬНОТ	82
Павлова Олександра «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ» КИЇВСЬКИЙ УКРІПЛЕНИЙ РАЙОН. ЛІНІЇ УКРІПЛЕНЬ КИЄВА, СТВОРЕНИХ 1929–1941 РОКАХ	88
Карпуніна Тетяна, Одарчук Тетяна УКРАЇНА В ПЛАНАХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ НАПЕРЕДОДНІ ТА НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	91
Малежик Дмитро ДІЯЛЬНІСТЬ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ІЗ РОЗВ’ЯЗАННЯ МОВНОЇ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР У 1960-х рр.	101
Грубінко Андрій ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	105
Ліннік Юрій МОДЕЛЬ СПІВІСНУВАННЯ АВТОКЕФАЛЬНИХ ЦЕРКОВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД)	110
Томчук Любов ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНКИ В КУЛЬТУРІ	113
РОЗДІЛ 2.	
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ	
Озимчук Олег СТРАТЕГІЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВТОРГНЕННЯ У ФРАНЦІЮ (1346-1347) АНГЛІЙСЬКОГО КОРОЛЯ ЕДУАРДА III	117
Константинов Валентин СИТУАЦІЯ МОЛДАВСЬКОГО КНЯЖЕСТВА В КОНЦЕ 1615 НАЧАЛЕ 1616 ГОДА	123
Ціватий Вячеслав ВЕСТФАЛЬСЬКИЙ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ ФІНАЛ ТРИДЦЯТИЛІТНЬОЇ ВІЙНИ (1618–1648): ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ	127

Кукса Александр БЕЛАРУСЬ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ П. СКОРОПАДСКОГО	135
Щавлінський Микола БІЛОРУСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА І РОЗВИТОК БІЛОРУСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В 1918 РОЦІ	138
Хахула Любомир 1918 РІК В УКРАЇНІ З ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛЬСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ (1989–2015)	143
Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна КОРАН ТА ЕТИЧНІ ПРИПИСИ ІСЛАМУ	148
Срібняк Ігор ВСЕУКРАЇНСЬКА СПІЛКА ВІЙСЬКОВИХ ІНВАЛІДІВ УНР У ПОЛЬЩІ: ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕБІГ КОНФЛІКТУ МІЖ ЦЕНТРАЛЬНИМ ПРАВЛІННЯМ ТА ТАБОРОВИМИ ФІЛІЯМИ (1923 р.)	152
Науменко Олена РЕПАТРІАЦІЯ ГРОМАДЯН СРСР З ТАБОРІВ DPs: НАПРАЦЮВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД (1944–1946 рр)	157
Опанасюк Тетяна РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОГО ОПОЗИЦІЙНОГО РУХУ В РОСІЇ (КІНЕЦЬ 1989 – ПОЧАТОК 1991 рр.)	162
Панченко Андрій ПАРТІЇ, «ВИСІВ У ПОВІТРІ» НА ПОРОЗІ ОДНОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ БССР	167
Мартинчук Інна РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ (НА ПРИКЛАДІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)	171
Олюнина Ирина РАЗВИТИЕ ЭТНОГРАФИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В ПРИГРАНИЧНЫХ РАЙОНАХ БЕЛАРУСИ И УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	179
Сєвєрова Ольга, Биков Александр ВИТОКИ КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО МІФУ	182
Санжаревський Олег ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ В КІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ	186
РОЗДІЛ 3.	
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Прищєна Богдан ПЛАНУВАННЯ ТА ЗАБУДОВА МІСТА РІВНОГО У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІ – НА ПОЧАТКУ ХVІІ СТ.	191

<i>Антипчук Надія</i> МАЛОДОСЛІДЖЕНИЙ КРАЙ В ІСТОРІЇ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ	204
<i>Михальчук Роман</i> ПРОДАЖ МАЙНА ЖЕРТВ ГОЛОКОСТУ В КОСТОПІЛЬСЬКИЙ МІСЬКІЙ УПРАВІ	209
<i>Алексійчук Лариса</i> САНІТАРНИЙ ПУНКТ / ШПИТАЛЬ ВОЄННОЇ ОКРУГИ «ЗАГРАВА» У СЕЛІ ТИННЕ НА САРНЕНЩИНІ	214
<i>Данильчук Віталіна</i> ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У МІСТІ РІВНЕ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	219
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ	
<i>Блануца Андрій</i> ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ЗЕМЛЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	226
РОЗДІЛ 5. РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ	
<i>Шеретюк Валерій</i> ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ НА ФЕНОМЕН «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» 1968 р. (Рец.: Криза комуністичної системи в Чехословаччині: «Празька весна» 1968 р. та утвердження режиму «нормалізації»: монографія / Р. М. Постоловський, І. О. Десятничук, А. В. Слесаренко, І. В. Філіпчук; за ред. Р. М. Постоловського. – Рівне: Видавець О.Зень, 2018. – 240 с.: іл.)	234

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 30

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук, Владислав Самсонюк**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 30.11.2018 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Наклад 300. Замовлення № 226/1.

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
вул Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. – Вип. 30. – Рівне, 2018. – 241 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2018